

TIN LÀNH VIỆT NAM QUA NGHIÊN CỨU CỦA VIỆN NGHIÊN CỨU TÔN GIÁO TRONG 30 NĂM (1991 – 2021)

Tóm tắt: Viện Nghiên cứu Tôn giáo ra đời năm 1991 trong bối cảnh đời sống tôn giáo, tình hình tôn giáo ở Việt Nam đang phục hồi và phát triển sôi động. Trong đó, nổi lên vấn đề Tin Lành với sự phát triển nhanh tại vùng dân tộc thiểu số. Do vậy, một trong những nhiệm vụ khoa học được đặt ra đầu tiên là nghiên cứu về đạo Tin Lành tại Việt Nam với tất cả mọi khía cạnh liên quan. Vậy trong những năm qua, mảng vấn đề nghiên cứu này đã được Viện Nghiên cứu Tôn giáo triển khai như thế nào? Đã có những công trình khoa học nào đã được triển khai và kết quả mang lại ra sao? Có những đóng góp gì vào ngành tôn giáo học nói chung và lĩnh vực nghiên cứu Tin Lành tại Việt Nam nói riêng? Bài viết này sẽ đi vào những vấn đề nêu trên. Tuy nhiên, do chủ đề nghiên cứu liên quan khá đa dạng và phức tạp, nhiều công trình còn chưa được công bố, nên sự so sánh và phân tích chỉ có tính tương đối, mang tính chủ quan của người viết nên chưa thể bao quát hết mọi góc cạnh của vấn đề.

Từ khóa: Viện Nghiên cứu Tôn giáo; đạo Tin Lành; Việt Nam.

1. Nghiên cứu về đạo Tin Lành tại Viện Nghiên cứu Tôn giáo từ 1991 đến 2015

1.1. Bối cảnh tình hình

Từ cuối những năm 80, đầu thập niên 90 (thế kỷ XX) tình hình tôn giáo ở Việt Nam trở nên rất sôi động, nổi bật là sự phát triển nhanh, trên diện rộng của đạo Tin Lành tại vùng đồng bào dân tộc thiểu số,

* TS., Trưởng phòng Nghiên cứu Tin Lành, Viện Nghiên cứu Tôn giáo, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Ngày nhận bài: 30/8/2021; Ngày biên tập: 15/9/2021; Duyệt đăng: 25/9/2021.

trong giới sinh viên, trí thức, dân nhập cư, người hồi hương tại các vùng đồng bằng, đô thị. Vấn đề Tin Lành đã trở thành chủ đề liên quan nhiều đến các lĩnh vực của đời sống xã hội, tác động nhiều mặt đến sự ổn định và phát triển bền vững của đất nước.

Trong bối cảnh đó, Viện Nghiên cứu Tôn giáo được thành lập và lẽ dĩ nhiên, một trong những nhiệm vụ chính trị và khoa học cấp bách được đặt ra và hướng tới là nghiên cứu về đạo Tin Lành tại Việt Nam với mọi khía cạnh liên quan. Vào thời điểm đó, đây một chủ đề nghiên cứu mới với nhiều khía cạnh phức tạp do sự khác biệt văn hóa, tính đa dạng, đa nguyên rất cao của tôn giáo này. Hơn nữa, chủ đề nghiên cứu lại có nhiều vấn đề liên quan đến lĩnh vực chính trị, xã hội nhạy cảm nên đòi hỏi người nghiên cứu phải có trình độ chuyên sâu rất cao. Thêm vào đó là năng lực còn hạn chế của những nhà nghiên cứu cả về kinh nghiệm và phương pháp nghiên cứu, đặc biệt trong bối cảnh thư tịch, tư liệu về tôn giáo này rất ít ỏi và tản mạn, điều kiện nghiên cứu thực địa khó khăn.

Tuy nhiên, với nhiều nỗ lực, cố gắng các nhà nghiên cứu của Viện Nghiên cứu Tôn giáo đã không né tránh, đi thẳng vào các vấn đề mà thực tiễn đặt ra.

1.2. Những hoạt động nghiên cứu đầu tiên

Ngay sau khi được thành lập, Viện Nghiên cứu Tôn giáo thuộc Viện Hàn lâm Khoa học Xã hội Việt Nam (tiền thân là Trung tâm nghiên cứu Tôn giáo) đã được cấp trên tín nhiệm giao thực hiện các nhiệm vụ khoa học quan trọng như Đề tài cấp Nhà nước KX04-13: *Luận cứ khoa học cho việc tiếp tục hoàn chỉnh chính sách tín ngưỡng, tôn giáo (1992 – 1994)*; Đề tài cấp Nhà nước: *Điều tra cơ bản tình hình đặc điểm tôn giáo, tín ngưỡng ở Việt Nam hiện nay (1995-2000)*; Đề tài cấp Nhà nước: *Những vấn đề lý luận và thực tiễn liên quan đến tôn giáo, tín ngưỡng ở Việt Nam, chính sách của Đảng và Nhà nước ta (1998-2000)* do Giáo sư Đặng Nghiêm Vạn làm chủ nhiệm.

Trong khuôn khổ của các đề tài này, những khảo sát và nghiên cứu đầu tiên về đạo Tin Lành tại các địa phương đã được tiến hành. Những bài viết ban đầu còn mang đậm tính tư liệu thô được lưu trữ trong các kỷ yếu khoa học nội bộ của Viện đã đề cập đến vấn đề giáo hội, giáo

phái Tin Lành, tình hình đạo Tin Lành tại các địa phương như: *Giáo phái Ngũ Tuần “Nói tiếng lạ”* (1992)¹; *Những bước đường lịch sử và tình hình đạo Tin lành tại Hà Nội hiện nay* trong Hồ sơ khảo sát điền dã Tôn giáo, tín ngưỡng Hà Nội năm 1995²; *Tình hình đạo Tin Lành hiện nay tại Hải Phòng* (1993); *Đạo Tin Lành tại Thành phố Hồ Chí Minh* (1994) của tác giả Nguyễn Xuân Hùng³.

Từ năm 1996 cho đến năm 2000, những chuyến đi thực địa nghiên cứu về tình hình đạo Tin Lành tại vùng dân tộc Mông ở các tỉnh miền núi phía Bắc đã được triển khai với các đề tài cấp Bộ, cụ thể: *Về tình hình phát triển đạo Tin Lành ở miền núi phía Bắc và Trường Sơn Tây Nguyên* do Giáo sư Đặng Nghiêm Vạn chủ nhiệm; *Một số vấn đề cấp bách về tôn giáo hiện nay, Những vấn đề cấp bách về tôn giáo ở các vùng dân tộc thiểu số của nước ta hiện nay* do Giáo sư Đỗ Quang Hưng làm chủ nhiệm⁴. Trong các báo cáo tổng quan của các đề tài cũng như nhiều tư liệu, bài viết liên quan của các tác giả Đặng Nghiêm Vạn, Đỗ Quang Hưng, Nguyễn Hồng Dương, Vương Duy Quang đã đề cập đến nhiều khía cạnh của vấn đề Tin Lành du nhập vào vùng đồng bào dân tộc thiểu số ở phía Bắc, đặc biệt trong dân tộc Mông. Dựa trên việc khảo sát thực địa và thu thập tư liệu, các tác giả đã rút ra những nhận định, đánh giá khoa học khá toàn diện và sâu sắc, đề xuất những kiến nghị phù hợp đối với các cơ quan chức năng trung ương cũng như địa phương để giải quyết tình hình.

1.3. Chủ trương chính sách mới của Đảng, Nhà nước ta đối với đạo Tin Lành và sự đẩy mạnh công tác nghiên cứu lý luận và thực tiễn

Ngày 04/02/2005, Thủ tướng Chính phủ ban hành Chỉ thị số 01/2005/CT-TTg về một số công tác đối với đạo Tin lành (sau đây viết tắt là Chỉ thị 01). Văn bản này dựa trên cơ sở xét đề nghị của các cơ quan chức năng, trong đó có ý kiến của các cơ quan quản lý và giới nghiên cứu. Trên cơ sở tôn trọng tự do tín ngưỡng của những người theo đạo Tin Lành, không phân biệt đối xử những người theo đạo Tin Lành với tín đồ các tôn giáo khác, từ đó nhìn nhận sự tồn tại và hoạt động của đạo Tin Lành trong khuôn khổ pháp luật. Đây là văn bản có ý nghĩa bước ngoặt, dẫn tới những thay đổi cụ thể để giải quyết ổn định vấn đề Tin Lành.

Cũng từ thời điểm này, đã xuất hiện lần lượt nhiều đề tài nghiên cứu khảo sát, nghiên cứu khoa học và thực tiễn của các cơ quan chức năng như: Ban Tôn giáo Chính phủ với Đề án hoàn thành năm 2005: *Một số giải pháp và chính sách đối với vấn đề tôn giáo trong vùng đồng bào dân tộc thiểu số ở Tây Nguyên, Tây Bắc và Tây Nam Bộ*, trong đó có phần tham gia của các cán bộ nghiên cứu Viện Nghiên cứu Tôn giáo với mảng vấn đề đóng góp rất quan trọng, đó là làm rõ *phương thức truyền giáo của đạo Tin Lành tại vùng đồng bào dân tộc thiểu số tại Việt Nam*. Riêng về Viện Nghiên cứu Tôn giáo đã tiến hành các đề tài, dự án: *Điều tra cơ bản tình hình tôn giáo tín ngưỡng ở các tỉnh Tây Nguyên hiện nay. Đề xuất luận cứ và giải pháp cho việc ổn định chính trị và phát triển bền vững về kinh tế - xã hội trên địa bàn Tây Nguyên (2002 – 2006)*, cùng đề tài nhiệm vụ cấp Bộ: *Tin Lành: Vấn đề hôm nay và những năm sắp tới trên địa bàn Tây Nguyên (2004 - 2005)*⁵.

Trong Báo cáo tổng quan của Đề án: *Điều tra cơ bản tình hình tôn giáo tín ngưỡng ở các tỉnh Tây Nguyên hiện nay. Đề xuất luận cứ và các giải pháp cho việc ổn định chính trị và phát triển bền vững về kinh tế-xã hội trên địa bàn Tây Nguyên*, nhóm tác giả của Viện Nghiên cứu Tôn giáo đã nêu ra một số bài học kinh nghiệm trong việc giải quyết một số điểm nóng liên quan đến Tin Lành ở Tây Nguyên trong sự kiện những năm 2001 và 2004, có chú trọng tới các bước bình thường hóa vấn đề Tin Lành, tách các ảnh hưởng của thế lực chính trị ra khỏi sinh hoạt đạo thuần túy, đề cập đến vấn đề *Tin Lành Đê Ga* và các tổ chức Tin Lành tại vùng, khuyến nghị dùng chính tôn giáo để giải quyết các vụ việc tôn giáo.

Sau Chỉ thị 01, vấn đề nghiên cứu tiến tới công nhận tư cách pháp nhân cho một số tổ chức, hệ phái được đặt ra. Năm 2006, để có cơ sở giải quyết vấn đề tư cách pháp nhân các tổ chức hệ phái, Ban Tôn giáo Chính phủ đã thực hiện dự án *Khảo sát các tổ chức Tin Lành Cơ Đốc Phục Lâm, Báp tít, Mennonite - Kiến nghị và giải pháp*. Trong khuôn khổ dự án này, tác giả Nguyễn Xuân Hùng từ Viện Nghiên cứu Tôn giáo đã tham gia với chuyên đề *Về vấn đề giáo phái trong đạo Tin Lành* tại Hội thảo toàn quốc do Ban Tôn giáo Chính phủ tổ chức tại Nha Trang, tháng 8 năm 2006.

Liên tiếp trong những năm 2010, 2011 và 2012, lần đầu tiên trong lịch sử nghiên cứu vấn đề Tin Lành ở Việt Nam đã diễn ra 03 cuộc tọa đàm - hội thảo giữa một số chức sắc, chức việc Tin Lành và các nhà nghiên cứu từ phía Nhà nước do Viện Nghiên cứu Tôn giáo và Viện Liên kết Toàn cầu (IGE) – Mỹ đồng tổ chức với các chủ đề: *Đạo Tin Lành tại Việt Nam giai đoạn 1911-1975* (2010), *Đạo Tin Lành tại Việt Nam từ 1975 đến 2011* (2011), *Đạo Tin Lành và văn hóa Việt Nam* (2012).

Đây là một sự kiện học thuật, trao đổi ý kiến nổi bật, hiếm có từ trước đến nay, quy tụ các giới chức Tin Lành và các nhà nghiên cứu trong nước, chứng tỏ uy tín và vai trò của Viện Nghiên cứu Tôn giáo trong học thuật và thực tiễn. Các nhà nghiên cứu của Viện cùng các tham luận của mình như Đỗ Quang Hưng với *Kỷ nguyên truyền giáo của Ki tô giáo tại Á Châu và vấn đề xung đột văn hóa - Trường hợp đạo Tin Lành tại các quốc gia Đông Bắc Á nói chung và tại Việt Nam nói riêng*; Nguyễn Hồng Dương với *Kitô giáo và vấn đề xung đột và hội nhập văn hóa: Bước đầu tìm hiểu và so sánh trường hợp đạo Công giáo và đạo Tin Lành tại Việt Nam*; Nguyễn Quốc Tuấn với *Hội nhập văn hóa - xu hướng tất yếu của các tôn giáo ngoại nhập tại Việt Nam nói chung và đạo Tin Lành nói riêng*; Nguyễn Xuân Hùng với *Truyền giáo Tin Lành với văn hóa truyền thống và tín ngưỡng tôn giáo tại Việt Nam, Về thành phần tổ chức, hệ phái trong đạo Tin Lành tại Việt Nam hiện nay*⁶ đã chứng tỏ với giới học thuật và chức sắc Tin Lành về sự am hiểu chuyên sâu, không ngại đi vào các chủ đề gai góc và phức tạp, tìm ra tiếng nói chung để đi đến những kết luận khoa học khách quan, tạo sự hiểu biết, đồng thuận để hòa hợp và phát triển.

Năm 2012, Viện Nghiên cứu Tôn giáo thực hiện đề tài cấp Bộ: *Một số vấn đề cơ bản về đạo Tin Lành giai đoạn 2011-2020* do Nguyễn Xuân Hùng làm chủ nhiệm⁷. Báo cáo tổng quan của đề tài dành một chương để phân tích các nguyên nhân phát triển của đạo Tin Lành tại vùng dân tộc thiểu số. Đây là chủ đề đã gây nhiều tranh luận và khó thống nhất nhận định trong một thời gian dài giữa các ngành các cấp, giữa các nhà nghiên cứu. Bằng những tri thức rút ra từ việc nghiên cứu lịch sử truyền giáo Tin Lành và khảo sát điền dã thực địa, đề tài

đã đi đến kết luận nguyên nhân chính khiến cho việc theo đạo, cải đạo trên diện rộng, diễn ra với tốc độ nhanh thời gian qua là do đồng bào các dân tộc đang trong tình trạng khó khăn về đời sống, khủng hoảng văn hóa, tôn giáo, tín ngưỡng cổ truyền, gặp sự truyền giáo Tin Lành phù hợp với tâm lý, tính cách nên Tin Lành đã có được một số lượng tín đồ đáng kể. Ngoài ra, đề tài cũng lần đầu tiên lý giải đến nguyên nhân của sự bùng phát phong trào “Hội thánh tư gia” những năm gần đây và những vấn đề đặt ra cho công tác quản lý.

Từ 2012 đến 2014, Viện Nghiên cứu Tôn giáo thực hiện Đề tài cấp Nhà nước: *Vấn đề tôn giáo trong phát triển bền vững Tây Nguyên*⁸ do Chu Văn Tuấn làm chủ nhiệm. Đề tài có nhiều nội dung đề cập đến nhu cầu tôn giáo của đồng bào các dân tộc, trong đó có bộ phận theo đạo Tin Lành, đồng thời chỉ ra và đề xuất những nội dung chính sách hướng tới việc bình ổn, dùng nguồn lực tôn giáo để phát triển.

Năm 2015, Viện Nghiên cứu Tôn giáo nghiệm thu đề tài cấp Bộ: *Tin Lành ở Việt Nam – Thực trạng, một số vấn đề đặt ra và giải pháp* do Nguyễn Xuân Hùng và Ngô Quốc Đông đồng chủ nhiệm. Báo cáo tổng quan của đề tài này, lần đầu tiên đi sâu vào vấn đề thành phần giáo hội, giáo phái của đạo Tin Lành tại Việt Nam. Ngoài ra, những vấn đề liên quan đến con đường du nhập, xu hướng thần học và ảnh hưởng của các quá trình này cũng được các tác giả đề cập và dự báo.

2. Nghiên cứu về đạo Tin Lành từ 2015 đến nay

2.1. Bối cảnh tình hình

Cho đến thời điểm 2015, chủ trương chính sách mới về vấn đề Tin Lành đã đi vào đời sống được 10 năm (tính từ khi có Chỉ thị 01 năm 2005), giải quyết được nhiều khúc mắc và dần đưa hoạt động của đạo Tin Lành vào tình trạng bình thường. Gần đây nhất, sau khi Luật Tín ngưỡng, Tôn giáo đi vào cuộc sống (2018), đường hướng thể chế hóa việc bảo đảm quyền tự do sống đạo, thực hành đức tin của các tôn giáo nói chung và cộng đồng Tin Lành nói riêng càng được khẳng định.

Cho đến nay, gần như các tổ chức giáo hội, giáo phái Tin Lành lớn đã được công nhận tư cách pháp nhân, các hệ phái, nhóm nhỏ từng

bước đăng ký sinh hoạt tôn giáo tập trung nơi cấp chính quyền cơ sở. Như vậy, những chủ trương, chính sách này đã góp phần tạo hành lang pháp lý ổn định, nhất quán để bảo đảm thực hiện quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo của công dân.

Trong bối cảnh đó, đến thời điểm này, ngày càng xuất hiện nhiều các tài liệu, công trình nghiên cứu của các ngành, các cấp về đạo Tin Lành. Trước hết là những tài liệu tổng kết, đánh giá, thống kê về tình hình đạo Tin Lành với các Báo cáo 10 năm thi hành Chỉ thị 01 của Thủ tướng Chính phủ, sau là những công trình nghiên cứu dưới nhiều hình thức được công bố. Bên cạnh những nghiên cứu cơ bản về đạo Tin Lành như giai đoạn trước, ngày càng phổ biến hơn các chủ đề nghiên cứu về vai trò và vị trí của tôn giáo trong đời sống xã hội, giá trị đạo đức, nguồn lực tôn giáo, trong đó về đạo Tin Lành không phải là ngoại lệ.

2.2. Những công trình nghiên cứu chính gần đây

Năm 2015, Viện Nghiên cứu Tôn giáo tiến hành triển khai đề tài cấp Bộ *Giá trị và chức năng của Tin Lành trong vùng dân tộc thiểu số ở Việt Nam hiện nay* do Vũ Thị Thu Hà làm chủ nhiệm. Đây là đề tài trong đường hướng nghiên cứu mới của Viện đi vào tìm hiểu, phát huy các giá trị đạo đức và chức năng văn hóa xã hội của các tôn giáo mà trong trường hợp này là đạo Tin Lành. Đề tài đã được nghiệm thu cuối năm 2016 và đã được xuất bản.

Năm 2016, Ban Tôn giáo Chính phủ thực hiện đề tài cấp Bộ: *Khảo sát thực trạng các tổ chức Tin Lành chưa được nhà nước công nhận – Kiến nghị giải pháp*, trong đó lần đầu tiên có sự khảo sát và thống kê bước đầu về số lượng các tổ chức hệ phái cũng như thực trạng nhân sự tổ chức và hoạt động của các tổ chức này tại Việt Nam vào thời điểm hiện tại. Đây là đề tài khảo sát cần thiết để phục vụ công tác quản lý của nhà nước trong bối cảnh hàng trăm hệ phái, nhóm Tin Lành đang còn hoạt động ngoài các chế tài pháp luật, trong đó có những nhóm, xu hướng tà giáo, vi phạm pháp luật.

Gần đây nhất, vào năm 2019, Viện Nghiên cứu Tôn giáo đã triển khai đề tài khoa học cấp Bộ: *Đạo Tin Lành tại các tỉnh phía Bắc hiện nay: Thực trạng, xu hướng và những vấn đề đặt ra* do Nguyễn Xuân

Hùng làm chủ nhiệm đề tài. Được nghiệm thu vào cuối năm 2020, đề tài đã góp phần làm rõ về thành phần tổ chức, hệ phái cùng thực trạng hoạt động của đạo Tin Lành tại các tỉnh phía Bắc Việt Nam hiện nay, qua đó chỉ ra những đặc điểm, dự báo xu hướng và kiến nghị chính sách phù hợp.

Theo những thông tin chưa đầy đủ, còn khá nhiều các đề án, công trình cấp Nhà nước, cấp Bộ, ngành hữu quan đã và đang triển khai liên quan đến chủ đề đạo Tin Lành thời gian gần đây. Tuy nhiên, không có thông tin chính thức để thống kê.

2.3. Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo và những công trình khoa học đã xuất bản về đạo Tin Lành tại Viện Nghiên cứu Tôn giáo

Cho đến đầu thập niên 90 thế kỷ XX, ngoài những sách báo có từ trước năm 1975 của giới Tin Lành, các công trình nghiên cứu, đặc biệt là các sách, bài báo riêng về chủ đề đạo Tin Lành ở Việt Nam còn rất hiếm. Khi vấn đề Tin Lành nổi lên, các ngành các cấp đã triển khai nhiều chương trình đề tài nghiên cứu, tuy nhiên chủ yếu là lưu hành nội bộ, rất ít các xuất bản công khai.

Năm 1993, Ban Tôn giáo Chính phủ xuất bản cuốn *Một số tôn giáo ở Việt Nam* dạng tài liệu tham khảo cho cán bộ quản lý tôn giáo, trong đó có đề cập đến đạo Tin Lành một cách sơ lược. Năm 2002, Nhà xuất bản Tôn giáo đã xuất bản cuốn *Bước đầu tìm hiểu đạo Tin Lành trên thế giới và ở Việt Nam* của tác giả Nguyễn Thanh Xuân⁹.

Năm 1999, tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo ra số đầu tiên, mở ra một chương mới để các nhà nghiên cứu tôn giáo có diễn đàn công bố các nghiên cứu cập nhật về tình hình tôn giáo Việt Nam và thế giới, trong đó có đạo Tin Lành.

Bắt đầu từ những năm 2000, 2001 và 2003, xuất hiện các bài nghiên cứu chuyên sâu về một số chủ đề liên quan đến lịch sử truyền giáo của đạo Tin Lành ở Việt Nam. Tác giả Nguyễn Xuân Hùng qua các bài viết: *Tìm hiểu các hệ quả của việc truyền giáo tin lành đối với văn hóa truyền thống và tín ngưỡng tôn giáo tại Việt Nam*¹⁰, *Về nguồn gốc và sự xuất hiện tên gọi Tin Lành tại Việt Nam*¹¹, *Về lịch sử quan hệ giữa các nhà nước và giáo hội Tin Lành tại Việt Nam*¹²

với các tư liệu phong phú lần đầu tiên được công bố đã làm rõ thêm một số khía cạnh của quá trình truyền giáo Tin Lành tại Việt Nam. Ở một góc độ bao quát hơn, tác giả Đỗ Quang Hưng đã có bài viết *Vài nhận biết về Tin Lành Mỹ*¹³, giải mã những vấn đề nghiên cứu Tin Lành hiện đại, có ảnh hưởng lớn tới tình hình Tin Lành tại Việt Nam.

Liên tiếp trong khoảng thời gian 20 năm từ khi tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo ra đời, các bài viết về chủ đề đạo Tin Lành tuy chưa nhiều nhưng cũng khá đa dạng và trở thành diễn đàn chuyên tải các nghiên cứu, báo cáo khoa học của các nhà nghiên cứu trong và ngoài Viện. Có thể kể đến các tác giả như: Vũ Thị Thu Hà với loạt bài về phương thức truyền giáo của đạo Tin Lành tại Trung Quốc, đặc biệt gần đây có các bài viết: *Giá trị đạo đức của Tin Lành đối với việc xây dựng đạo đức, lối sống con người Việt Nam hiện nay* (2014), *Nguyên nhân Tin Lành phát triển nhanh trong vùng đồng bào dân tộc thiểu số ở Tây Nguyên hiện nay* (2014), *Biến đổi Tin Lành ở Việt Nam: Từ niềm tin đến thực hành hướng đích xã hội* (2017). Ngoài ra, có thể kể đến các bài viết của các tác giả: Hoàng Minh Đô với bài viết *Nhìn lại quá trình hình thành và phát triển Tin Lành vùng dân tộc thiểu số phía Bắc* (2013), Nguyễn Quang Hưng với bài viết *Đặc thù tổ chức giáo hội – Một lý do cơ bản khiến một bộ phận dân tộc thiểu số cải giáo theo Tin Lành* (2017), Wong Ai Khim (Vương Tâm) với bài viết *Khái quát lịch sử xã hội của ba hệ phái Tin Lành được công nhận về tổ chức ở Việt Nam vào đầu thế kỷ 21* (2017).

2.4. Các luận văn, luận án và các xuất bản khác về đạo Tin lành

Những năm gần đây, đã xuất hiện một số luận văn thạc sĩ, tiến sĩ liên quan đến chủ đề đạo Tin Lành, trong số đó có 02 luận án tiến sĩ từ Viện Nghiên cứu Tôn giáo, đó là luận án của Vũ Thị Thu Hà: *Hoạt động truyền giáo của đạo Tin Lành tại Việt Nam và Trung Quốc (từ khởi đầu đến đổi mới - cải cách mở cửa)* (2014). Vào năm 2017, tác giả Nguyễn Xuân Hùng bảo vệ thành công luận án Sử học: *Quá trình truyền giáo của đạo Tin Lành tại Việt Nam từ năm 1911 đến năm 1975* với nhiều tư liệu lần đầu tiên được công bố. Đây là những luận án tiến sĩ xuất phát từ lĩnh vực nghiên cứu khoa học của Viện.

Ngoài ra, còn có những bài viết chuyên đề được công bố trong các sách thuộc nhiều tác giả. Năm 2011, Nguyễn Xuân Hùng có bài viết *Hiện tượng gia tăng các “Hội thánh tư gia” Tin Lành hoạt động độc lập – những tiếp cận và nghiên cứu ban đầu* trong sách *Đời sống tôn giáo ở Việt Nam và Trung Quốc*, do Nguyễn Hồng Dương chủ biên (Nhà xuất bản Từ điển Bách khoa năm 2011). Đây là bài viết dù ngắn nhưng gần như là đầu tiên đề cập, phân tích và đưa ra nhận định về sự bùng phát các hệ phái, nhóm Tin Lành mới từ trong cộng đồng Tin Lành tại các tỉnh phía Nam và loang ra toàn quốc. Cũng cùng tác giả Nguyễn Xuân Hùng trong năm 2011 đã xuất bản bài viết nhan đề *Một số vấn đề về cộng đồng Tin Lành tại Việt Nam*, in trong cuốn *Đa dạng tôn giáo: So sánh Pháp-Việt Nam* (Nxb. Văn hóa – Thông tin & Viện Văn hóa, Hà Nội) do Nguyễn Hồng Dương chủ biên. Trong bài viết, tác giả đã nêu lên những đặc điểm cộng đồng, hệ phái, cùng sự tăng trưởng cũng như phân bố của đạo Tin Lành tại Việt Nam qua các thời kỳ và tại từng vùng miền, địa phương. Trong cuốn sách *Nhà nước tôn giáo luật pháp* (Nxb. Chính Trị Quốc gia, Hà Nội, 2014), tác giả Đỗ Quang Hưng đã có những tham chiếu so sánh bước đầu về tỉ lệ phân bố của tín đồ Tin Lành tại các vùng miền so với tỷ lệ dân số ở thời điểm 1999 và 2011. Cùng tác giả Đỗ Quang Hưng, cuốn *Chính sách tôn giáo và Nhà nước pháp quyền* (Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, 2014) đã đề cập đến Chỉ thị 01 và chính sách của Nhà nước với đạo Tin Lành khá toàn diện.

Trong một nghiên cứu rất đáng chú ý của tác giả Thiều Thị Hương, Ban Tôn giáo Chính phủ, năm 2014 đã bảo vệ thành công luận văn cao học với chủ đề: *Quá trình ra đời và phát triển của Hội thánh Tin Lành Việt Nam (miền Bắc) - Những vấn đề đặt ra cho công tác đối với đạo Tin Lành hiện nay*. Đây là luận văn có giá trị tham khảo rất tốt, trong đó khảo cứu tỉ mỉ và chi tiết quá trình hình thành, tồn tại và phát triển của Hội Thánh Tin Lành Việt Nam (miền Bắc) qua các giai đoạn lịch sử cho đến thời điểm hiện tại.

Gần đây, tác giả Đỗ Quang Hưng có bài nghiên cứu khá sâu sắc với nhan đề: *Đạo Tin Lành ở Việt Nam - một cái nhìn tổng quát*¹⁴, trong đó có sự phân tích khá toàn diện về nguồn gốc và đặc điểm, các giai đoạn hình thành cộng đồng Tin Lành tại Việt Nam.

Đó là những nghiên cứu, xuất bản gần đây nhất liên quan đến chủ đề đạo Tin Lành và các vấn đề liên quan trong mối tương quan giữa các nhà nghiên cứu của Viện Nghiên cứu Tôn giáo (hay đã từng làm công tác nghiên cứu tại Viện) và các cơ quan chức năng liên quan.

2.5. Hướng tới tương lai

Hiện nay, tại Viện Nghiên cứu Tôn giáo, mảng vấn đề nghiên cứu về Tin Lành trực thuộc Phòng Nghiên cứu Kitô giáo với chức năng được giao rõ ràng, đó là: Nghiên cứu các vấn đề lý luận và thực tiễn của Tin Lành thế giới và Việt Nam; tham gia đào tạo, giảng dạy và tư vấn chính sách liên quan đến Tin Lành; xây dựng hệ cơ sở dữ liệu về nghiên cứu Tin Lành. Từ chức năng đó, có những nhiệm vụ nghiên cứu như sau:

Nghiên cứu Lịch sử Tin Lành thế giới và Việt Nam (Nghiên cứu cơ bản về quá trình du nhập, tồn tại và phát triển của cộng đồng Tin Lành tại Việt Nam. Cụ thể về các tổ chức giáo hội, giáo phái và sự phân bố, v.v...).

Nghiên cứu các vấn đề lý luận về Tin Lành (Nghiên cứu đặc điểm thần học, xu hướng chính trị, xã hội của đạo Tin lành ở Việt Nam trong sự so sánh với đạo Tin lành trong khu vực và trên thế giới, v.v...).

Nghiên cứu văn hóa Tin Lành.

Nghiên cứu các vấn đề đương đại của Tin Lành và Tin Lành Việt Nam (Nghiên cứu những ảnh hưởng chính trị, xã hội, văn hóa của đạo Tin Lành, dự báo xu hướng và khuyến nghị chính sách).

Xây dựng hệ cơ sở dữ liệu về nghiên cứu Tin Lành (Sưu tầm, phân loại, hệ thống hóa các nguồn tư liệu về đạo Tin lành ở Việt Nam).

Đó là những hướng đi chính, những công việc chính đang đặt ra đối với các nhà nghiên cứu Tin Lành của Viện.

Kết luận

Ngay từ ngày đầu thành lập, mảng vấn đề liên quan đến đạo Tin Lành đã là chủ đề nóng, đầy phức tạp và thách thức đối với đội ngũ cán bộ nghiên cứu của Viện Nghiên cứu Tôn giáo. Tuy nhiên, với

nhiều nỗ lực và cố gắng, các nhà nghiên cứu của Viện đã không né tránh, đi thẳng vào các vấn đề khoa học gai góc, những vấn đề mà thực tiễn đặt ra đòi hỏi sự nghiên cứu, tìm tòi, lý giải. Họ đã tiến hành nghiên cứu một cách tổng quan và chi tiết về lịch sử truyền giáo của tôn giáo này qua các thời kỳ, phương thức truyền giáo, niềm tin và sinh hoạt cộng đồng cũng như đặc điểm tổ chức của tôn giáo này. Đi liền với đó là nghiên cứu về hoạt động của các tổ chức giáo hội, giáo phái Tin Lành cùng những ảnh hưởng mọi mặt đến các lĩnh vực của đời sống xã hội.

Những nghiên cứu cơ bản của Viện về đạo Tin Lành đã trở thành nội lực để có thể hoàn thành các nhiệm vụ khoa học và chính trị được giao, cụ thể là các đề tài cấp Nhà nước, cấp Bộ, những chương trình, dự án đặc biệt góp phần vào việc đề xuất chủ trương, chính sách về tôn giáo, về xã hội cho Đảng và Nhà nước trong lĩnh vực đối với đạo Tin Lành.

Hiện nay, sau chặng đường 30 năm thành lập, các nhà nghiên cứu của Viện tiếp tục hướng nghiên cứu cơ bản toàn diện về các vấn đề liên quan đến đạo Tin Lành tại Việt Nam, tăng cường xuất bản các công trình nghiên cứu về đạo Tin Lành tại Việt Nam. Ngoài ra, đặc biệt chú trọng nghiên cứu và quảng bá mảng vấn đề phát huy những giá trị đạo đức, lối sống tích cực của đạo Tin Lành vào đời sống xã hội. Áp dụng các phương pháp nghiên cứu mới về tôn giáo học, xã hội học tôn giáo, làm rõ và cổ động đường hướng: *Sống Phúc Âm, Phụng sự Thiên Chúa, Phục vụ Tổ Quốc và Dân tộc* của cộng đồng Tin Lành tại Việt Nam./.

CHÚ THÍCH:

- 1 Trung tâm NCKH về Tôn giáo, *Tôn giáo, tín ngưỡng Hà Nội*, Kỷ yếu lưu hành nội bộ, 1992.
- 2 Nguyễn Xuân Hùng (1995), *Những bước đường lịch sử và tình hình đạo Tin Lành tại Hà Nội hiện nay*, trong cuốn Hồ sơ khảo sát điền dã Tôn giáo, tín ngưỡng Hà Nội 1995, Viện Nghiên cứu Tôn giáo.
- 3 Tư liệu các Đề tài cấp Nhà nước KX04 – 13 “Luận cứ khoa học cho việc tiếp tục hoàn chỉnh chính sách tín ngưỡng, tôn giáo”; “Điều tra cơ bản tình hình đặc điểm tôn giáo, tín ngưỡng ở Việt Nam hiện nay” (Từ 1992 – 2000). N.X.H.

- 4 Tư liệu Viện Nghiên cứu Tôn giáo.
- 5 Tư liệu Viện Nghiên cứu Tôn giáo.
- 6 Tư liệu Viện Nghiên cứu Tôn giáo.
- 7 Tư liệu Viện Nghiên cứu Tôn giáo
- 8 Tư liệu Viện Nghiên cứu Tôn giáo.
- 9 Nguyễn Thanh Xuân (2002), *Bước đầu tìm hiểu đạo Tin Lành trên thế giới và ở Việt Nam*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội. Cuốn sách này đến năm 2006 được bổ xung nội dung, biên tập lại và có tên là *Đạo Tin Lành tại Việt Nam* - N.X.H.
- 10 Nguyễn Xuân Hùng (2000), “Tìm hiểu những hệ quả của việc truyền giáo Tin Lành đối với văn hóa truyền thống và tín ngưỡng tôn giáo Việt Nam”, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, số 1(3), tr. 53-62.
- 11 Nguyễn Xuân Hùng (2001), “Về nguồn gốc và sự xuất hiện tên gọi đạo Tin Lành tại Việt Nam”, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, số 3(9), tr. 47-55.
- 12 Nguyễn Xuân Hùng (2003), “Về lịch sử quan hệ giữa các Nhà nước và Giáo hội Tin Lành tại Việt Nam”, trong *Nhà nước và Giáo hội*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội, tr. 167-186.
- 13 Đỗ Quang Hưng (2003), “Vài nhận biết về Tin Lành Mỹ”, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, số 1(19).
- 14 http://btgcp.gov.vn/Plus.aspx/vi/News/38/0/240/0/1395/Dao_Tin_lanh_o_Viet_Nam_mot_cai_nhinh_tong_quat

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban Tôn giáo của Chính phủ (2006), *Đạo Tin Lành ở Việt Nam*, do Nguyễn Thanh Xuân chủ biên, Lưu hành nội bộ, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
2. Báo cáo tổng quan đề án: *Điều tra cơ bản tình hình tôn giáo tín ngưỡng ở các tỉnh Tây Nguyên hiện nay. Đề xuất luận cứ và các giải pháp cho việc ổn định chính trị và phát triển bền vững về kinh tế-xã hội trên địa bàn Tây Nguyên*. Tài liệu Viện Nghiên cứu Tôn giáo, tháng 2/2007.
3. Báo cáo Tổng quan đề tài cấp Bộ: *Một số vấn đề cơ bản về đạo Tin Lành giai đoạn 2011-2020*. Tài liệu Viện Nghiên cứu Tôn giáo, 2012.
4. Hoàng Minh Đô (2013), “Nhìn lại quá trình hình thành và phát triển Tin Lành vùng dân tộc thiểu số phía Bắc”, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, số tháng 09.
5. Vũ Thị Thu Hà (chủ biên, 2020), *Biến đổi của đạo Tin Lành trong phát triển bền vững ở Việt Nam hiện nay*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
6. Nguyễn Xuân Hùng (1993), *Giáo phái Ngũ Tuần “nói tiếng lạ”*, Tư liệu Viện Nghiên cứu Tôn giáo.

7. Nguyễn Xuân Hùng (2011), “Một số vấn đề về cộng đồng tin lành tại Việt Nam”, trong *Đa dạng tôn giáo: So sánh Pháp-Việt Nam*, Nxb. Văn hóa – Thông tin & Viện Văn hóa, Hà Nội. (tr. 202 - 222).
8. Nguyễn Xuân Hùng (2015), “Về Hội Truyền giáo Tin Lành C.M.A”, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, 10(148), tr. 89-110.
9. Nguyễn Xuân Hùng (2015), “Lịch sử mối quan hệ giữa Hội Truyền giáo Tin Lành C.M.A và Hội Thánh Tin Lành Việt Nam”, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, 11(149), tr. 91-107.
10. Nguyễn Xuân Hùng (2017), *Quá trình truyền giáo của đạo Tin Lành tại Việt Nam từ năm 1911 đến năm 1975*. Luận án Tiến sĩ Sử học, Hà Nội.
11. Đỗ Quang Hưng (2014), *Nhà nước tôn giáo luật pháp*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
12. Đỗ Quang Hưng (2014), *Chính sách tôn giáo và Nhà nước pháp quyền*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
13. Nguyễn Quang Hưng (2017), “Đặc thù tổ chức giáo hội – Một lý do cơ bản khiến một bộ phận dân tộc thiểu số cải giáo theo Tin Lành”, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, số 3&4.
14. Thiều Thị Hương (2014), *Quá trình ra đời và phát triển của Hội thánh Tin Lành Việt Nam (miền Bắc) - Những vấn đề đặt ra cho công tác đối với đạo Tin lành hiện nay*, Luận văn Cao học. Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh.
15. Viện Nghiên cứu Tôn giáo (2003), *Nhà nước và Giáo hội*, Nxb. Tôn giáo. Hà Nội.
16. Viện Nghiên cứu Tôn giáo. Kỷ yếu Hội thảo - tọa đàm bàn tròn Việt - Mỹ năm 2010 “ *Lịch sử truyền giáo của đạo Tin Lành tại Việt Nam từ 1911 đến 1975*”. Tư liệu lưu trữ. /11/2010.
17. Viện Nghiên cứu Tôn giáo. Kỷ yếu Hội thảo - tọa đàm bàn tròn Việt - Mỹ năm 2011: *Lịch sử truyền giáo của đạo Tin Lành tại Việt Nam từ 1975 đến nay*. Tư liệu lưu trữ. 05/2011.
18. Viện Nghiên cứu Tôn giáo. *Kỷ yếu tọa đàm bàn tròn về chủ đề Đạo Tin lành và văn hóa Việt Nam*, do Viện Nghiên cứu Tôn giáo, Hội Việt - Mỹ và Viện Liên kết toàn cầu tổ chức vào ngày 28/11/2012.
19. Nguyễn Thanh Xuân (2002), *Bước đầu tìm hiểu đạo Tin Lành trên thế giới và ở Việt Nam*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
20. Wong Ai Khim (Vương Tâm) (2017), “Khái quát lịch sử xã hội của ba hệ phái Tin Lành được công nhận về tổ chức ở Việt Nam vào đầu thế kỷ 21”, *Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo*, số 07.

Abstract**PROTESTANTISM IN VIETNAM THROUGH RESEARCH OF
THE INSTITUTE FOR RELIGIOUS STUDIES OVER 30
YEARS (1991-2021)****Nguyen Xuan Hung***Institute for Religious Studies, VASS*

Institute for Religious Studies was established in 1991 in the context of religious life and the religious situation in Vietnam was recovering and expanding vibrantly, in which the issue of Protestantism emerged because of its rapid development in ethnic minority areas. Therefore, one of the first tasks was the study of Protestantism in Vietnam with all relevant aspects. How has this issue been studied by the Institute for Religious Studies over the years? What study has been implemented and the results? What contributions have been made to religious studies in general and to research on Protestantism in Vietnam in particular? This article discusses the aforementioned issues. As a result of diverse and complex research topics, the comparison and analysis are only relative and subjective of the author. Therefore, this article is not possible to cover all aspects of the issue.

Keywords: Institute for Religious Studies; Protestantism; Vietnam.